

ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Γεώργιος Οικονόμου

Παρ' όλο που οι μεγάλες δυνάμεις διεξάγουν πολέμους χωρίς να ενδιαφέρονται να αποδείξουν τη νομιμότητα του εγχειρήματος, εν τούτοις οι κανόνες παραμένουν αδιαφιλονίκητοι.

Η διοίκηση Τραμπ μας προσέφερε μια πλούσια γκάμα δικαιολογιών για τον πόλεμο του Ιράν σε συνεργασία με το Ισραήλ: 47 χρόνια Ιρανικής τρομοκρατίας, ελευθερία για τους Ιρανούς, καθεστωτική αλλαγή, ποιος ξέρει ίσως οι μελλοντολόγοι είχαν δώσει τη συμβουλή τους.

Εκτός από τον ισχυρισμό ότι το Ιράν ήταν «άμεση απειλή», ο οποίος μέχρι τώρα δεν έχει επαληθευτεί, εκείνο που δεν έχει μνημονευθεί αρκετά είναι η νομική βάση για τις πράξεις των Ηνωμένων Εθνών και του Ισραήλ. Ούτε και οι νόμοι του πολέμου, για τους οποίους οι Ηνωμένες Πολιτείες έπαιξαν τέτοιο μεγάλο ρόλο στο να τις σχεδιάσουν.

«Ζούμε σ' ένα κόσμο, στον πραγματικό κόσμο» δήλωσε ο Στίβεν Μίλερ, η γκριζα εξουσία (eminence grise) του Λευκού Οίκου, στους New York Times τον Ιανουάριο, «που διέπεται από την ισχύ, που κυβερνάται από την δύναμη, που διοικείται από την εξουσία».

Ο εργοδότης του, ο Ντόναλντ Τραμπ, δηλώνει ότι τα μόνα όρια στην εξουσία του είναι «η δική μου ηθική και το δικό μου πνεύμα». Στις μαινόμενες παροτρύνσεις στον Αμερικανικό στρατό καθώς επιτίθεται στο Ιράν, ο Υπουργός Αμύνης, Πιτ Χέγκσεθ, τους διαβεβαιώνει ότι απαλλάσσεται από τους «ανόητους κανόνες εμπλοκής».

Το διεθνές δίκαιο είναι σε άσχημη κατάσταση αυτές τις μέρες, δέχεται επιθέσεις ότι είναι πολύ περιοριστικό, επιτρέπει πολλά, ή είναι απλώς άσχετο.

Ο Καναδάς καθώς και άλλες δημοκρατίες, είναι δυνατοί υποστηρικτές της ιδέας ότι τα έθνη, πρέπει να δεσμεύονται με νόμους, αλλά στη μνημειώδη ομιλία του στο Νταβός, ο Πρωθυπουργός Μαρκ Κάρνει μίλησε με λύπη για τις αποτυχίες του.

Μήπως το διεθνές δίκαιο έχει ασκηθεί υποκριτικά από τις μεγάλες δυνάμεις, όπως έχει εισηγηθεί ο Μαρκ Κάρνει, απλώς ως κάλυψη για γυμνή πολιτική ισχύος του είδους που θα αντιλαμβάνετο ο Μπίσμαρκ; Η απάντηση είναι καταφατική, αλλά όχι πάντοτε.

Είναι αληθές, ότι η διοίκηση του Τζορτζ Ουόκερ Μπους κατηγόρησε τον Σαντάμ Χουσεΐν ότι κατασκεύαζε όπλα μαζικής καταστροφής, που ουδέποτε ανευρέθησαν, ως μια δικαιολογία για να εισβάλει στο Ιράκ και να προσπαθήσει να αλλάξει το καθεστώς.

Ο Πρόεδρος Βλαδίμηρος Πούτιν διεκδικούσε μεταξύ των αρκετών λόγων για την εισβολή στην Ουκρανία τη φιλανθρωπία: να σώσει τους κατοίκους της από την όπως την παρουσίασε τρελή κυβέρνηση της μαφίας. Στην πραγματικότητα, είχε από καιρό βάλει στο μάτι την Ουκρανία και τους πόρους της επειδή φοβότανε ότι κινείτο στην τροχιά της Δύσεως.

Η Ευθύνη να Προφυλάξει (the Responsibility to Protect) ενεκρίθη από τα Ηνωμένα Έθνη το 2005, κάτι το οποίο υπερέχει της επικυριαρχίας των κρατών για να σταματήσουν τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ήταν ένα υψηλό ιδεώδες το οποίο σιγά, σιγά αυξανόταν ο συμβιβασμός του, ιδίως αφ' ότου χρησιμοποιήθηκε από μια διεθνή σύμπραξη κατά του Μουαμάρ Καντάφι στην Λιβύη το 2011.

Όπως λένε και οι Γάλλοι όμως «η υποκρισία είναι η φιλοφροσύνη που το έγκλημα πληρώνει στην αρετή», και στην πράξη της πληρωμής της οι δυνάμεις μπορεί να περιορίσουν την επιθετικότητα τους, ιδίως εάν βλέπουν ένα πλεονέκτημα όπως το να κερδίζουν συμμάχους και να στηρίζονται από ουδέτερες δυνάμεις.

Γνωρίζουμε επίσης από την ιστορία ότι η διεθνής ειρήνη και τάξη έχουν επιτυχώς επιβληθεί, είτε από θρησκευτική εξουσία, είτε με τη σύμπραξη μεγάλης δύναμης όπως τον 19^ο αιώνα το Concept of Europe, είτε από ηγεμόνα όπως στις Ρωμαϊκές ή Βρετανικές αυτοκρατορίες.

Κυβερνήσεις στις δημοκρατίες όπου η δημόσια γνώμη μετρά είναι δυνατόν να βρεθούν υπόλογοι για παραβιάσεις των νόμων που είχαν εκφραστεί.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες η λαϊκή πίεση βοήθησε να διεξαχθεί η έρευνα από την Επιτροπή της Εκκλησίας το 1975 για τη συμπεριφορά και τις πράξεις της, πολλές φορές χρησιμοποιώντας τη νομοθεσία των Αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών. Εκείνο που είναι ανησυχητικό σήμερα είναι η προθυμία των ισχυρών να

απεμπολούν ακόμη και επιπόλαιες προσπάθειες που θα έθետαν μια νομική ανταύγεια στις πράξεις τους.

Η ανοικτή περιφρόνηση για τον νόμο φαίνεται όχι μόνο στις λέξεις αλλά και στις πράξεις. Η αντίληψη, η οποία είχε γίνει ευρέως αποδεκτή από το 1945, ότι η ιδιοκτησία της γης που παράνομα αποκτήθηκε στον πόλεμο δεν θα αναγνωρίζεται είναι απαξιωμένη.

Το 2014 ο Πούτιν διέφυγε τις κυρώσεις αφού απέσπασε την Κριμαία από την Ουκρανία και σήμερα διεξάγει ένα μη προκληθέντα πόλεμο ζητώντας περισσότερες περιοχές, δίδοντας στον στρατό του το ελεύθερο να αγνοήσουν τους νόμους του πολέμου στη μεταχείριση των αιχμαλώτων ή των πολιτών.

Στη Γάζα, το Ισραήλ αγνοεί τη Σύμβαση της Γενεύης για τη μεταχείριση των πολιτών σε περίοδο πολέμου και πλησιάζει όλο και περισσότερο στο να ενσωματώσει την Δυτική Όχθη. Ο Τραμπ απειλεί να καταλάβει την Γροιλανδία και τον Καναδά και καυχιέται για την αλλαγή του καθεστώτος της Βενεζουέλας, υποσχόμενος να γίνει το ίδιο στην Κούβα και το Ιράν.

Επομένως απλώς αποδεχόμαστε ότι ο κόσμος είναι ένα επικίνδυνο μέρος όπου οι ισχυροί θα ενεργούν όπως επιλέγουν, και να εγκαταλείψουμε τον τελικό σκοπό μιας διεθνούς κοινωνίας που υποβάλλεται στους νόμους όπως γίνεται στις πλέον σταθερές και επιτυχημένες κοινωνίες; Ή να συνεχίσουμε να αναπτύσσουμε συνασπισμούς οι οποίοι κατ' ελάχιστον επιτρέπουν στα έθνη να ζουν και να συνεργάζονται, και να το κάνουν ειρηνικά και για το κοινό καλό;

Τα ερωτήματα αυτά δεν είναι καινούργια. Οι κανόνες που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, από την πειρατεία στο εμπόριο, είναι μαζί μας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο για αιώνες σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Πως να αποφύγει κανείς τον πόλεμο είναι ένα παγκόσμιο δίλημμα για την ανθρωπότητα. Εκείνο που ονομάστηκε διεθνές δίκαιο αναπτύχθηκε γρήγορα από τον 19^ο αιώνα στον διεθνοποιημένο κόσμο για να καταστεί το παχύ πλέγμα των συμφωνιών και των θεσμών και των ιδρυμάτων που έχουμε σήμερα.

Είναι όντως δύσκολο να φανταστούμε πως ο κόσμος μας μπορεί να λειτουργήσει χωρίς κάποια συμφωνημένα πρωτόκολλα, από τον έλεγχο της αεροπορικής κίνησης μέχρι της συμφωνίας για οπλισμό συστήματα.

Το μεγαλύτερο επίτευγμα του διεθνούς δικαίου είναι η αποφυγή του πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, είτε χρησιμοποιώντας τη διαιτησία για τη διευθέτηση διαφορών μεταξύ των κρατών, συλλογικές ενέργειες όπως κυρώσεις κατά ενός επιτιθέμενου ή ως τελευταία καταφυγή, την στρατιωτική βία.

Είναι εύκολο να επικεντρωθούμε στις αποτυχίες αλλά πρέπει επίσης να θυμόμαστε και τις επιτυχίες. Η Διαιτησία για τα σύνορα της Βενεζουέλας στα 1890 απόφυγε ένα πόλεμο μεταξύ Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην εποχή μας, η συλλογική ενέργεια σταμάτησε τον Μιλόσεβιτς από το να εκδιώξει τους Αλβανούς από το Κόσοβο.

Αν οι περιορισμοί που υπάρχουν για να καταφύγει κανείς στον πόλεμο, ότι θα πρέπει να εγκριθεί από τα Ηνωμένα Έθνη ή εις απάντηση άμεσης απειλή; είναι πολύ περιορισμένες, δεν είναι αρκετή δικαιολογία να εγκαταλείψει κανείς την προσπάθεια και να αφήσει τους επιτιθέμενους να είναι ανεξέλεγκτοι.

Ο Κιρ Στάρμερ είχε δίκαιο, παρ' ότι ήταν αγενής, όταν δήλωσε ότι δεν θα συνέβαλε στον πόλεμο κατά του Ιράν εκτός εάν «ήταν ικανοποιημένος ότι υπήρχε νομική βάση και ένα εφικτό σχέδιο μέχρι τέλους».

Σήμερα αντικρίζουμε την παλιά πρόκληση ποιος θα εφαρμόσει τους νόμους. Όπως σημείωσε και ο φιλόσοφος Τόμας Χομπς, μια μονόπολη ισχύος η οποία εφαρμόζεται φανερά ή λιγότερο φανερά επιτρέπει στις κυβερνήσεις να ακμάζουν και να διασφαλίζουν ότι οι νόμοι τους υπακούονται.

Η απουσία σταθερών κανόνων διεθνώς ήταν ένα πρόβλημα για την Κοινωνία των Εθνών και είναι πρόβλημα σήμερα για τα Ηνωμένα Έθνη, λόγω της απροθυμίας των δυνάμεων να λάβουν μέρος στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις.

Ένας κόσμος χωρίς νόμους επιβολής, όπως έγραψε ο Χομπς, είναι ένας κόσμος μίζερος και απρόβλεπτος όπου οι τέχνες και η βιομηχανία δεν μπορούν να αναπτυχθούν.

Το δεύτερο είναι η πρόκληση της λύσης της έντασης που υπάρχει μεταξύ της αρχής του σεβασμού για την επικυριαρχία έναντι των συμφερόντων της ανθρωπότητας γενικώς και της επιθυμίας να προστατευθούν οι άνθρωποι από τα συχνά εγκλήματα των κυβερνήσεων.

Δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις αλλά είναι προς το συμφέρον των μεσαίων και μικρότερων δυνάμεων να κατασκευάσουν μια τάξη η οποία θα βοηθήσει να τους προστατεύσει από επιθετικές μεγάλες δυνάμεις και να αποτρέψει τις σκληρότητες των τυράννων με το να αποδεικνύουν ότι το έγκλημα δεν ανταμείβει. Απίθανο ή είναι αδύνατον; Πρέπει να θυμόμαστε ότι κάποτε επιστεύετο ότι το υπερατλαντικό εμπόριο δεν μπορούσε ποτέ να σταματήσει ή, πιο πρόσφατα, ότι οι ένοχοι μαζικών εγκλημάτων όπως ο Ράντοβαν Κάρατζιτς, δεν θα έπρεπε να συλλαμβάνονται και να δικάζονται.

Τα οφέλη ενός σταθερού κόσμου με συμφωνημένους κανόνες δεν εφαρμόζονται μόνο σε υποδεέστερες δυνάμεις. Το διεθνές δίκαιο μπορεί να σώσει δυνάμεις από τους εαυτούς τους ή από τις τρέλες των ηγετών τους.

Τι θα συνέβαινε αν οι δημοκρατίες είχαν σταματήσει τον Μουσολίνι από το να εισβάλει στην Αιθιοπία ή αν επενέβαιναν κατά της Γερμανίας όταν ο Χίτλερ επαναεξόπλισε την Ρηνανία;

Οι «χαζοί κανόνες» που κυβερνούν την διεξαγωγή του πολέμου – πως, π.χ. συμπεριφέρονται στους αιχμαλώτους του πολέμου – είναι το ίδιο σπουδαίο σήμερα για τα αμερικανικά στρατεύματα καθώς και για τους αντιπάλους τους.

Και οι μεγάλες δυνάμεις δεν διαρκούν για πάντα. Η Βρετανική αυτοκρατορία, η μεγαλύτερη που είδε η ανθρωπότητα, σε μεγάλο βαθμό έχει εξαφανισθεί σε 20 χρόνια μετά το 1945.

Οι πολιτικές της σημερινής αμερικανικής διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της αποξένωσης παλαιών και δοκιμασμένων συμμάχων, μάλλον θα επιταχύνει την εθνική πτώση. Μια μέρα η Αμερική ίσως επιζητήσει την ασφάλεια ενός σταθερού διεθνούς συστήματος, που να παρέχει προστασία στην ίδια και τους κατοίκους της από παράνομες πράξεις από πιο ισχυρά έθνη.

Και μόνο η δεκαετία του 1930 θα πρέπει να μας υπενθυμίζει που μπορεί να μας οδηγήσει ένας άνομος κόσμος, όταν δυνάμεις αναθεωρητικές αποφασισμένες να καταστρέψουν την υπάρχουσα τάξη δεν αντιμετωπιστούν ενωρίς και αρκετά ικανοποιητικά.

Πρέπει να θυμόμαστε τα φοβερά έξοδα των δύο παγκοσμίων πολέμων, τα εκατομμύρια των θανάτων, τόσο πολιτών όσο και στρατιωτικών, τις ερειπωμένες πολιτείες και τις καταστραμμένες κοινωνίες και οικονομίες.

Ένας τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, λογικά, μπορεί να φέρει το τέλος της ανθρωπότητας. Για τον λόγο αυτό οι ηγέτες συγκεντρώθηκαν για να δημιουργήσουν την Κοινωνία των Εθνών, τα Ηνωμένα Έθνη και τα ιδρύματα των Bretton Woods, και γιατί οι πολίτες τους τα στήριζαν.

Αρχίζουμε να νιώθουμε και πάλιν τον φόβο που ένοιωθε ο κόσμος τότε για ένα μελλοντικό πόλεμο. Βλέπουμε μια κούρσα εξοπλισμών που φέρνει τόσο την ανάπτυξη νέων μαζικής παραγωγής μη επανδρωμένων αεροσκαφών και αυξανόμενων μέσων καταστροφής.

Απλώς ένας στατιστικός αριθμός για να παγώσει το αίμα: η βόμβα που έπεσε στην Χιροσίμα ήταν το αντίστοιχο περίπου 15 μεγατόνων TNT, ενώ σήμερα, μεταξύ των περισσότερων από 12.000 κεφαλών οι πυρηνικές δυνάμεις κατέχουν αρκετές περισσότερο από 80 φορές ισχυρότερες.

Με την άφιξη της τεχνητής νοημοσύνης με την οποία μόλις αρχίζουμε και ασχολούμαστε και την πιθανότητα ότι θα ξεφύγει εκτός ελέγχου σε περίπτωση πολέμου είναι ρεαλιστικό να το γνωρίζουμε και να εργαζόμαστε να το αποτρέψουμε.

Μεγάλες Δυνάμεις έχουν συνεργαστεί στο παρελθόν για να θέσουν φρένο σε επιτιθέμενους ή να επιβάλουν κατάπαυση του πυρός. Σήμερα αυτό φαντάζει λιγότερο πιθανόν καθώς ο κόσμος μας διασπάται σε συναγωνιστικά και ακόμη κοινώς ανταγωνιστικά μπλοκ δυνάμεων και οι μεγάλες δυνάμεις φαίνονται ανίκανες ή δεν θέλουν να ενεργήσουν για να αποφύγουν την σύγκρουση.

Παρ' όλο αυτά, τα δυνητικά σημεία ανάφλεξης: Κίνα – Ταιβάν, Ινδία-Πακιστάν, Ρωσία – Βαλτική – παραμένουν και μπορεί να αυξηθούν με το καινούργιο χάος στη Μέση Ανατολή.

Ας ελπίσουμε ότι οι μεσαίες δυνάμεις θα μπορέσουν να συνεργασθούν και ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες των οικονομικών της και άλλων δυνατοτήτων για να καταστεί μια περιφερειακή ηγετική δύναμη.

Ας ελπίσουμε ότι μια περιφερειακή διαμάχη δεν θα ενεργοποιήσει μια μεγαλύτερη. Ο πόλεμος είναι απροσδιόριστος και εύκολα ξεφεύγει από τον έλεγχο. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς τι θα απομείνει μετά από ένα παγκόσμιο πόλεμο. Για τον λόγο αυτό το διεθνές δίκαιο, με όλα τα ελαττώματά του, παραμένει απαραίτητο και αξίζει να αγωνίζεται κανείς για την επιβολή του.

Δύο παραδείγματα πως το διεθνές δίκαιο χρησίμευσε στο παρελθόν για να επιλύσει περιφερειακές διαφορές. Η Δανία και η Γερμανία προ πολλού αμφισβητούσαν τη θέση του διεθνούς ορίου στο Σλέσβιχ, στην νότια χερσόνησο της Γιουτλάνδης.

Ήταν ο Λόρδος Πάλμεστον, ο Βρετανός πολιτικός του 19^{ου} αιώνα, που τόνισε: «Μόνο τρία άτομα έχουν ποτέ αντιληφθεί την επιχείρηση Σλέσβιχ-Χόλσταϊν – ο Διάδοχος, που έχει πεθάνει, ένας Γερμανός καθηγητής που έχει τρελαθεί – και εγώ, που έχω ξεχάσει όλα τα σχετικά».

Το 1919 στην Συνέλευση των Βερσαλλιών, η Δανία εζήτησε δημοψήφισμα για να επιλυθεί η διαφορά για το σύνορο. Σε δύο δημοψηφίσματα το 1920 οι κάτοικοι του Βορείου Σλέσβιχ εψήφισαν την ένωση τους με τη Δανία, και το νότιο Σλέσβιχ την ένωσή του με τη Γερμανία.

Με την ίδια μέθοδο, η Σουηδία και η Φινλανδία διεκδίκησαν τις νήσους Ώλαντ στην Βαλτική Θάλασσα. Οι άνθρωποι εκεί ομιλούν Σουηδικά και επιθυμούσαν να είναι μέρος της Σουηδίας, αλλά γεωγραφικά οι νήσοι Ώλαντ είναι μέρος του παράκτιου αρχιπελάγους της Φινλανδίας.

Το 1921, η Κοινωνία των Εθνών έδωσε επικυριαρχία στη Φινλανδία επί των νήσων με τα Σουηδικά ως την επίσημη γλώσσα προστατευόμενη από τη Φινλανδική νομοθεσία, όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα.

Where there is a will there is a way.